

PER LA PAU

Núm. 25 - NOVEMBRE 2015

Dones, Pau i
Seguretat: 15 anys
de la resolució
1325

ICIP

SUMARI

Introducció

- Encara lluny d'una cambra pròpia

Entrevista

- Luz Méndez, feminista i constructora de pau

Articles centrals

- L'agenda de Dones, Pau i Seguretat: reflexions crítiques
- La 1325: una eina útil per a les activistes?
- L'augment del militarisme: un repte clau per a la justícia de gènere i la pau
- Per una pau que sigui la nostra

Recomanem

- Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Tribuna

- Nicòsia, l'última ciutat dividida del món
- Les seqüeles de la violència política a Euskadi

Sobre l'ICIP

- Notícies d'actualitat, activitats i publicacions

INTRODUCCIÓ

Encara lluny d'una cambra pròpia

Rafael Grasa

President de l'Institut Català Internacional per la Pau

Virginia Woolf, a *Una cambra pròpia*, analitzà les dificultats per fer carrera literària d'una dona, tot dient que “una dona ha de tenir diners i una cambra pròpia si vol escriure ficció”. Dècades després, i en un context ben diferent, podem dir quelcom semblant de la Resolució 1325 sobre Dones, Pau i Seguretat del Consell de Seguretat de l'ONU: la resolució va reconèixer la necessitat de crear aquesta cambra pròpia, en l'àmbit internacional i també de cada estat; s'hi ha treballat força, com recullen diversos informes¹, però a hores d'ara encara no existeix plenament la cambra, ni és pròpia, ni està ben comunicada amb la resta de cambres de la societat internacional. I tampoc hi ha prou diners per assegurar que d'aquí a quinze anys commemorem una situació molt més exitosa.

Altrament dit, el balanç dels quinze anys de la Resolució 1325 és alhora encoratjador i decebedor, com aquella avaluació escolar que diu als pares respecte d'un infant: “Percebem millores i progrés però encara caldrà molt d'esforç”. L'esforç sovint reclama, per tenir èxit, canviar lleugerament l'enfocament. I aquesta és la idea que vull transmetre en els paràgrafs següents. El context de creació s'ha modificat: cal fer una lectura més profunda de la resolució i posar l'èmfasi, de forma desigual, tant en el sentit sencer del text com en els seus quatre pilars (participació, protecció, prevenció, ajut i reconstrucció). I canviar l'enfocament, aplicant perspectives diferencials i assegurant que hom s'ocupa de les arrels, de les causes estructurals.

Començarem per recordar algunes qüestions contextuais. El pacte fundacional de l'ONU atorgà competències -i composicions- diferents als sis principals òrgans que es deriven de la Carta, entre els quals el Consell de Seguretat. El Consell té la

responsabilitat primària de mantenir la pau i la seguretat internacional i això el facultava per a moltes actuacions (capítols V, VI, VII, VIII i XII de la Carta). A més, l'article 25 de la Carta estableix l'obligatorietat dels estats membres de complir les seves resolucions. Cal tenir en compte també que la Resolució 1325 sorgí en la segona dècada de la postguerra freda, en un context dominat per l'enfocament de la seguretat humana (centrada en els danys a les persones i les comunitats), els canvis en la naturalesa i ubicació dels conflictes armats, el consens de la pau liberal i els debats sobre ingerència humanitària i responsabilitat de protegir, particularment als civils i a grups especialment vulnerables. Concretament, la resolució esmenta dues resolucions del 1999 (1261, 1265) i dues del 2000 (1296, 1314), dedicades a la infantesa, els conflictes armats i la protecció dels civils i que van ser promogudes per països tan diferents com Namíbia, Holanda, Bangladesh i Canadà.

“ La inclusió activa i plena de les dones en les tasques de construcció de la seguretat humana constitueix una aportació positiva, necessària i imprescindible ”

La importància de la Resolució 1325 és, doncs, alta com ja van mostrar les conclusions de la conferència internacional celebrada a Washington, el novembre de 2010: deu anys després de la seva aprovació s'apreciaven canvis en la forma d'abordar els temes de pau i de seguretat, canvis perceptibles en el dret internacional, l'empoderament de les dones, la planificació i execució de les tasques militars i la concepció de la seguretat mundial.

I la millor manera de percebre aquests canvis és llegir la resolució prestant atenció a les qüestions subjacents, a la seva estructura. En fer-ho es percep que homes i dones experimenten la seguretat de forma diferent i, per tant, l'exclusió o insuficient inclusió de les diverses perspectives té un impacte negatiu. Si no es té en compte l'enfocament diferencial -propi de les anàlisis basades en la perspectiva de gènere- s'exclou la visió i participació de les dones en els processos vinculats a la pau i la seguretat. El resultat,

com han demostrat diversos informes els darrers anys, és clar: s'afebleixen les negociacions i acords de pau, les estratègies de reconstrucció, construcció de pau i de desenvolupament i, també, les economies nacionals. La inclusió de la perspectiva i els enfocaments de les dones, amb les seves experiències i prioritats diferents, mostra major sostenibilitat dels processos de construcció de pau. Disposem també d'evidència empírica, basada en casos concrets, de l'impacte negatiu (exclusió) i el positiu (inclusió). *Cambra pròpia* i diners, seguint amb Woolf, es mostren exitosos, tot i que ni els recursos ni els enfocaments diferencials i diferenciats són enlloc una realitat plena.

“ Cal un canvi d'enfocament sobre els quatre pilars de la 1325: participació, protecció, prevenció i reconstrucció ”

Per tant, al meu parer, la principal conclusió de la Resolució 1325, quinze anys després, és que la inclusió activa i plena de les dones en les tasques de construcció de la seguretat humana constitueix una aportació positiva, necessària i imprescindible. Per afrontar, però, els propers quinze anys es requereix un canvi d'enfocament, centrat en dos aspectes. Primer, recuperar la unitat i el treball coordinat, tant d'organitzacions feministes i del moviment de dones i homes pacifistes com amb centres de pensament i governs nacionals. I segon, treballar de forma diferent els quatre pilars que la conformen: a) participació en tots els nivells de presa de decisions (local i d'organismes intergovernamentals); b) protecció, tant de dones adultes com de nenes i adolescents, de la violència sexual i abusos diversos, massa habituals en guerres, campaments de refugiats i fins i tot en operacions de pau autoritzades per Nacions Unides (cal demanar plans de xoc i mesures molt severes); c) prevenció, amb un enfocament multinivell (prevenció de conductes violentes, persecució de les violacions del dret nacional, reforç del dret de les dones en el dret nacional i suport explícit a la presència rellevant de dones en processos de pau i de reconstrucció); i d) adopció de mesures de suport humanitari i de reconstrucció en les crisis, un tema central en un moment en què el sistema humanitari encara la pitjor crisi des de 1945.

Tot plegat em permet concloure, recordant Alva Myrdal i la seva tasca com a diplomàtica i activista pacifista i feminista (premiada amb el Nobel de la Pau), la necessitat de no oblidar la radicalitat de la Resolució 1325: la peremptorietat d'anar a les arrels, de deslegitimar els enfocaments no inclusivius.

1. El més recent és l'informe *Preventing conflict, transforming justice, securing the Peace. A Global Study on the Implementation of United Nations Security Council resolution 1325*, impulsat per ONU Dones i presentat el passat mes d'octubre al Consell de Seguretat de l'ONU.

Fotografia : SustainUS

© Generalitat de Catalunya

ENTREVISTA

Luz Méndez, feminista i constructora de pau

Eugènia Riera

Institut Català Internacional per la Pau

Luz Méndez, *feminista i constructora de pau*

Luz Méndez és feminista, activista pels drets de les dones i constructora de pau de Guatemala. Va ser l'única dona que va participar en les negociacions de pau del seu país als anys 90 i la seva veu va ser determinant per aconseguir que els acords de pau incloguessin una perspectiva de gènere. Dues dècades més tard, continua reivindicant la participació política de les dones i lluitant perquè els estats es prenguin seriosament la Resolució 1325 sobre Dones, Pau i Seguretat de Nacions Unides. Perquè sense escoltar les dones, no es pot construir la pau.

Les organitzacions feministes fan un balanç agredolç de la Resolució 1325. La seva existència és, en si mateixa, un èxit, però la seva implementació i acceptació no està sent l'esperada. Fins a quin punt està sent útil la 1325?

Cal reconèixer el valor que té la resolució, ja que ens aporta elements que enforteixen les lluites per la pau i la seguretat. Però, d'altra banda, en el cas d'Amèrica Llatina, la 1325 és molt poc coneguda tant pels estats com per la societat civil. I aquest és un dels principals reptes: difondre-la. A més, per aconseguir uns bons resultats en la seva implementació és necessari ampliar els conceptes de pau i seguretat perquè concordin amb el context actual de la nostra regió.

En quin sentit?

A Amèrica Llatina la major part dels conflictes armats que van sorgir a la dècada dels 70 estan tancats -a excepció de Colòmbia, on hi ha un procés de pau que aviat culminarà- .

Tanmateix, estem vivint un procés creixent de violència que impacta a les societats en el seu conjunt i en particular a les dones. En els últims anys han sorgit actors -estats i no estats- que generen violència i inseguretat amb l'única finalitat d'acumular capital de forma il·lícita; vivim un nou context bèl·lic, caracteritzat per la militarització i el creixement del crim organitzat, derivat del narcotràfic, el tràfic de persones i el tràfic d'armes lleugeres. És un problema seriós que afecta la regió. Per això s'ha d'expandir el concepte de què és un conflicte, què és la pau i què és la seguretat, perquè es pugui traslladar a la realitat local el contingut de la resolució.

D'aquesta manera les dones se la sentirien més seva?

Sí. Hi ha molta violència als nostres països impulsada per empreses transnacionals extractives de minerals, cosa que genera enorme violència contra les dones i les seves comunitats. Elles s'haurien de sentir emparades per la Resolució 1325, perquè estan defensant la pau i la seguretat a les seves comunitats. Són constructores de pau, igual que les dones que lluiten a favor de la justícia i la memòria, i haurien de ser vistes i reconegudes com a tal. D'aquesta forma podríem contribuir a una major difusió i implementació de la resolució. I també és indispensable que els governs facin el paper que els correspon, avançant en la formulació dels plans d'acció nacional. A Amèrica Llatina només Xile i el Paraguai han aprovat aquests plans.

“ A Amèrica Llatina vivim un nou context bèl·lic caracteritzat per la militarització i per això s'han d'ampliar els conceptes de pau i seguretat ”

La falta de voluntat política i la falta de finançament són els principals obstacles per portar a la pràctica la 1325?

Si, definitivament, ambdós són seriosos obstacles. Perquè al final els principals responsables de posar en pràctica la resolució són els governs, i és allà on s'ha de treballar. Els estats membres de l'ONU han de mostrar una major voluntat política amb accions i polítiques concretes. I s'ha d'incrementar el finançament. Diversos països

s'han compromès -coincidint amb la presentació de l'Estudi Global sobre la implementació de la 1325 - a augmentar el seu finançament. Però no volem que aquests fons vagin per a més armes i més militarització, sinó per a més empoderament de les dones i més inversió en desenvolupament econòmic i social.

De fet, amb el pretext de la resolució 1325 alguns governs han optat només per incrementar la presència de dones a les forces de seguretat. Però aquest ús militarista no era en cap cas l'esperit de la resolució...

Amb aquest tipus d'interpretacions s'està extraient l'essència principal de la resolució. La 1325 va ser concebuda com una eina de drets humans de les dones i no com un mecanisme per augmentar les forces armades i policials. Sens dubte que hi ha d'haver balanç de gènere en tots els espais de decisió però no només en els exèrcits i en les missions de pau de l'ONU, sinó en la participació política a nivell nacional. És molt preocupant aquesta tendència de pensar que la 1325 són més dones als exèrcits i a les missions internacionals de pau.

“ És molt preocupant la tendència de pensar que la 1325 són més dones als exèrcits i a les missions de pau ”

Les dades de participació de les dones a les taules de negociació de pau (9%) tampoc no són gens esperançadores, malgrat que segons un informe de l'ONU la presència de dones augmenta considerablement la probabilitat d'un pacte estable. A què atribueix aquesta contradicció?

En primer lloc aquest és el resultat del sistema patriarcal. Les dones estem subrepresentades en tots els espais de decisió política, com són les negociacions de pau. Aquest és el principal obstacle que cal superar. Tots els actors involucrats en les taules de pau, particularment la comunitat internacional, haurien de fer un esforç per garantir que s'incorporin dones a les negociacions, perquè els acords de pau tinguin un enfocament de gènere. Jo estic convençuda, amb base a la meva pròpia participació a

les negociacions de pau de Guatemala (1991-1996), que si no hagués estat per la presència i capacitat d'influència de les dones no s'haguessin incorporat aquells compromisos relacionats amb la situació de les dones en els acords de pau. I també vaig extreure aquesta lliçó quan vaig participar en les negociacions de pau de Burundi com a part de l'equip d'experts en gènere. Quan al final del procés es va aconseguir incorporar la presència de dones va ser possible incloure els compromisos en relació amb el seu empoderament i a la igualtat de gènere. És absolutament indispensable garantir la participació de les dones, no només la seva presència sinó també la qualitat de la seva influència.

En les negociacions de Colòmbia i les Filipines sí que s'han incorporat dones. És un èxit de la 1325?

La 1325 hi ha contribuït, sens dubte. En el cas de Colòmbia, els actors internacionals que estan en el procés de negociació coneixen la resolució i li donen suport. I el més important és que la 1325 ha empoderat les dones. També a les Filipines hi ha un moviment de dones que ha utilitzat la resolució amb molta força.

“ Les dones estem subrepresentades en tots els espais de decisió política. Aquest és el principal obstacle que cal superar ”

Hi haurien d'haver més mecanismes de control i de rendició de comptes sobre l'aplicació de la 1325?

Sí. Cal que els estats membres de l'ONU rendeixin comptes a la ciutadania i al Consell de Seguretat sobre la implementació real de la resolució. Però també crec que ja no necessitem més discursos elegants i bonics en els debats de Nacions Unides, sinó que necessitem mecanismes per saber exactament què està fent cada país en favor de la implementació de la resolució.

Les mateixes organitzacions de dones haurien de pressionar més els estats?

Sí, i per a això és fonamental enfortir les nostres aliances a nivell internacional. Cal recordar que la resolució és precisament resultat d'aquesta capacitat de construcció d'aliances, d'aquesta voluntat política dels moviments de dones a nivell internacional. Ens hem d'unir més, no només entre les organitzacions de dones, sinó també amb altres tipus d'institucions, com per exemple les acadèmiques.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

L'agenda de Dones, Pau i Seguretat: reflexions crítiques

Irene Rodríguez Manzano

Professora de Relacions Internacionals USC

Aquest mes d'octubre s'ha celebrat el 15è aniversari de la Resolució 1325 sobre Dones, Pau i Seguretat, freqüentment jutjada – en la literatura especialitzada – com una “resolució històrica”. Amb la seva adopció, el Consell de Seguretat reconeix – per primera vegada – que les dones poden ser alguna cosa més que víctimes dels conflictes armats.

De tal manera, la Resolució 1325 no només s'aferma en els diferents i desproporcionats efectes dels conflictes armats sobre les dones, sinó també en el paper significatiu – no sempre valorat – que elles duen a terme en la seva prevenció i solució, així com en la consolidació de la pau. Sobre la base d'aquests fonaments, l'estructura conceptual de la resolució gravita entorn a tres pilars fonamentals: “participació”, “prevenció” i “protecció”, sovint referits com “les tres `pes´”.

Així, el preàmbul de la Resolució 1325 reconeix la “importància” que les dones “participin en peu d'igualtat i intervinguin plenament” en la consecució de la pau i la seguretat internacionals, i la “necessitat” d'augmentar aquesta participació “en els processos d'adopció de decisions en matèria de prevenció i solució de conflictes”. En connexió amb això, el paràgraf 1 – l'únic, de fet, que es refereix al segon dels pilars mencionats – insta els Estats membres a “vetllar perquè augmenti la representació de la dona en tots els nivells d'adopció de decisions” relacionades amb aquesta prevenció i solució, així com amb la gestió dels conflictes. En aquest ordre de coses, la resolució requereix al secretari general – paràgrafs 3 i 4 – que “nomeni més dones representants especials i enviades especials” i amplii “el paper i l'aportació de les dones en les

operacions de les Nacions Unides sobre el terreny”, sobretot “entre els observadors militars, la policia civil i el personal dedicat als drets humans i a tasques humanitàries”. D’aquesta manera, el Consell de Seguretat agrega a la seva percepció convencional de les dones com a víctimes dels conflictes armats, la seva aprehensió com a actores de pau.

Amb tot, aquestes disposicions estan a l’origen d’una part significativa de las crítiques de les que ha sigut objecte la 1325. Aquestes crítiques censuren la seva alineació amb el feminisme liberal i, en particular, amb la seva conceptualització de la igualtat, segons la qual aquesta s’assolirà quan les dones aconseguixin accedir als mateixos àmbits d’activitat – i en termes idèntics – que els homes. En aquest context s’emmarca el compromís amb l’augment de la representació al que es refereix el paràgraf 1 de la resolució, un compromís que es basa en un doble objectiu: d’una banda, possibilitar que les decisions de les dones encarnin les seves prioritats i preocupacions i, de l’altra, que la pau i la seguretat es beneficiïn de les seves contribucions i perspectives. Indubtablement, una presència més gran de dones en qualsevol esfera d’activitat els confereix més visibilitat i és important en termes simbòlics, però no garanteix que les seves decisions difereixin substancialment de les dels homes, ja que per ser representades no cal que hi estiguin presents físicament. En definitiva, establint un vincle causal directe entre la representació descriptiva i la representació substantiva, la resolució assumeix un concepte de representació d’alguna manera simplista.

“ La 1325 contribueix a perpetuar una imatge estereotipada de les dones com a víctimes i pacifistes, i els homes com a protectors i agressors ”

Darrera d’aquest coqueteig inicial amb una imatge activa i autònoma de les dones, la Resolució 1325 empara una visió estereotipada de les dones, presentant-les – en companyia de les nenes – com a víctimes dels conflictes armats que, amb unes necessitats especials, necessiten una protecció també especial. Així, per exemple, en l’

apartat dispositiu – paràgrafs 9 i 10 – s’insta les parts en conflicte a respectar plenament els drets de les dones i les nenes, i a protegir-les de la violència per raó de gènere, atorgant als Estats –paràgraf 11 – la responsabilitat de posar fi a la impunitat per crims relacionats amb aquesta violència i d’excloure aquests crims de les disposicions d’amnistia.

Aquesta aprehensió restrictiva de les dones i les nenes com a víctimes dels conflictes armats ha sigut també l’eix de gran part de les crítiques a la Resolució 1325. Les principals objeccions plantejades a aquesta formulació són dues. La primera subratlla l’omissió textual d’aquelles dones que participen en les hostilitats i/o juguen un paper actiu en la irrupció i el manteniment de la violència de gènere, entre altres realitats. La segona, responsabilitza a aquesta aprehensió de l’exclusió sistemàtica de les dones dels processos d’adopció de decisions. Més enllà d’aquestes objeccions, la censura s’estén també al perfil que la resolució reflecteix dels homes. Tot i no mencionar-los explícitament, la seva tàcita presència és inqüestionable. Així, del discurs es dedueix que són ells els qui posseeixen el poder, els principals responsables – no les víctimes – de la violència i/o de la protecció de les dones i les nenes.

Les consideracions precedents expliquen, a més, la lectura que la Resolució 1325 fa d’un pilar conceptual complementari a “les tres `pes´”: la integració d’una perspectiva de gènere. Lluny d’interpretar-se com una eina per acreditar l’impacte – tant en els homes com en les dones – de les diferents fases del conflicte, aquesta integració s’associa a la necessitat de donar prioritat al paper proactiu que les dones poden jugar en la construcció de la pau. D’aquesta manera, la resolució – paràgrafs 5 i 8 – reclama la integració d’una perspectiva de gènere en les operacions de manteniment de la pau i en la negociació i aplicació dels acords de pau. En aquest àmbit, els compromisos apunten a prestar atenció a les necessitats especials de les dones i les nenes durant la repatriació, el reassentament, la rehabilitació, la reintegració i la reconstrucció posterior al conflicte, així com a “donar suport a les iniciatives de pau de les dones locals”. D’aquesta manera, la 1325 contribueix a perpetuar una imatge estereotipada de les dones com a víctimes i pacifistes i dels homes com a protectors i agressors.

“ Les critiques a la 1325 censuren la seva alineació amb el feminisme liberal i la seva conceptualització de la igualtat ”

La resolució ha afavorit l'adopció d'altres sis¹ resolucions temàtiques sobre dones, pau i seguretat que desenvolupen i reforcen alguns dels seus aspectes. Quatre d'aquestes resolucions – la Resolució 1820 (2008), la Resolució 1888 (2009), la Resolució 1960 (2010) i la Resolució 2106 (2013) – se centren essencialment en la protecció de les dones – els nens i, eventualment, els homes – de la violència sexual. Així, mentre el paràgraf 13 de la Resolució 1820 subratlla la necessitat de prestar-los “assistència sostenible”, el preàmbul de la Resolució 1888 es refereix específicament a l'obligació d'atendre a “la justícia i les reparacions” després dels conflictes. En un sentit similar, la Resolució 2106 – paràgraf 21 – insisteix en “ajudar els supervivents a accedir a la justícia i obtenir reparacions”. Aquest retorn al “victimisme” del Consell de Seguretat s'evidencia també en l'exigu tractament que algunes d'aquestes resolucions atorguen a la participació de les dones en les estructures de presa de decisions. El paràgraf 3 tant de la Resolució 1820 com de la Resolució 1888 associa aquesta participació a la seva condició d'actors sexualment vulnerables o supervivents de la violència sexual. Només el paràgraf 12 de la Resolució 1820 no contempla aquesta associació.

Amb tot, la Resolució 1889 – adoptada el 5 d'octubre de 2009 – marca el retorn a moltes de les qüestions tractades a la 1325, respecte a la qual es presenta una concepció més sòlida de la participació de les dones i s'identifiquen alguns dels factors que dificulten aquesta participació. Com a mostra d'això, el preàmbul vincula els baixos nivells de participació de les dones en les situacions posteriors al conflicte a l'existència d'un finançament adequat i, en aquest sentit, el paràgraf 7 destaca la necessitat d' “apoderar les dones” en aquestes situacions. Aquesta proposta marca un canvi respecte a la idea de representació de la Resolució 1325, al impulsar els esforços cap un assoliment de la representació substantiva, respecte a la descriptiva. Amb tot, la Resolució 1889 manté el discurs de “les dones” i “les dones i les nenes”, en comptes de recórrer al gènere,

presentant les dues com un grup homogeni, tal com fa la Resolució 1325.

No obstant, la Resolució 2122 és la que s'apropa més al dilatat conjunt de temes abordats per la 1325. Adoptada per unanimitat el 18 d'octubre de 2013, aquesta resolució reconeix l'incompliment dels compromisos contrets en l'agenda relativa a les dones, la pau i la seguretat. Després d'entonar el *mea culpa*, el Consell de Seguretat renova els seus vots, admetent –en el preàmbul – “la necessitat que en la seva pròpia labor presti una atenció més sistemàtica” al compliment d'aquests compromisos, sobretot per “reforçar la intervenció de les dones en la prevenció i solució de conflictes i en la consolidació de la pau”. Així mateix, la Resolució 2122 emplaça la referida agenda en el context més ampli del desenvolupament, advertint – per exemple – que la “pau sostenible” – com s'apunta també en el preàmbul – “requereix un enfocament integrat que es basi en la coherència entre les activitats en els àmbits de la política, la seguretat, el desenvolupament, els drets humans, inclosa la igualtat entre els gèneres, i l'estat de dret i la justícia”. En aquest mateix ordre de coses, la resolució incorpora noves qüestions a aquesta agenda, com l'empoderament econòmic de les dones o el seu accés als serveis de salut sexual i reproductiva. Malgrat aquesta àmplia perspectiva sobre els processos de pau i de consolidació de la pau, la Resolució 2122 no ofereix massa idees noves en quant a mesures concretes i pràctiques per a la seva implementació.

Transcorreguts quinze anys des de l'adopció de la Resolució 1325, el Consell de Seguretat ha possibilitat que les qüestions relatives a les dones, la pau i la seguretat siguin part destacada de la seva agenda. En aquests anys, la literatura especialitzada s'ha centrat fonamentalment en l'estudi dels reptes que planteja la seva implementació, sense ni interrogar-se sobre el fet – com hem intentat posar de manifest en aquest treball – que alguns d'aquests reptes són el resultat de la manera en què la resolució va ser formulada. En aquest sentit, la Resolució 1325 és producte i, al mateix temps, productora, d'una concepció particular de les “dones”, la “pau” i la “seguretat”, l'anàlisi de la qual és essencial tant per entendre'n l'àmbit d'aplicació i les implicacions, com per identificar-ne les carències i reconèixer el que podria haver sigut diferent. Una afirmació que s'estén a les resolucions adoptades amb posterioritat i que, en general, no han aconseguit posar fi a aquestes carències.

1. Aquest article ha estat escrit amb anterioritat a l'aprovació de la Resolució 2242 de les Nacions Unides, de manera que actualment són set les resolucions temàtiques sobre Dones, Pau i Seguretat que complementen la Resolució 1325.

Fotografia : UN Women

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

La 1325: una eina útil per a les activistes?

Hannah Wright

Consultora de gènere, pau i seguretat de Saferworld

Quan es parla de la Resolució del Consell de Seguretat de les Nacions Unides (RCSNU) 1325, sovint s'utilitza la paraula “referent”. Això es deu al fet que la seva aprovació, l'any 2000, va ser percebuda com una fita per a les activistes dels drets de les dones, moltes de les quals havien defensat, durant anys, que calia que els temes de gènere fossin tractats amb seriositat en totes les iniciatives de promoció de la pau. La Resolució 1325, la primera de les set resolucions¹ relatives a Dones, Pau i Seguretat, va ser una de les primeres que la societat civil va concebre i per la qual va fer lobby. I, si bé el tema del gènere i els drets de les dones havien sigut temes de discussió a l'ONU des de feia molt temps, abans de l'any 2000, no s'havien considerat mai suficientment rellevants com per ser tractats al Consell de Seguretat. Encara recordo la primera vegada que vaig sentir parlar de la 1325. Vaig pensar que era miraculós que aquelles brillants feministes haguessin convençut la més alta autoritat dins de l'ONU en matèria de seguretat internacional que els drets de les dones eren importants per a la pau i la seguretat.

Però, fins i tot entre les persones que defensen la 1325 (i les seves resolucions germanes) i que segueixen instant perquè s'acceleri la seva implementació, existeixen reserves. Els preparatius per a la Revisió d'Alt Nivell de les Nacions Unides de la resolució sobre Dones, Pau i Seguretat d'aquest passat mes d'octubre han suscitat molta reflexió al llarg de l'últim any entre la que es podria anomenar “comunitat de dones, pau i seguretat”. Per a algunes, la qüestió és, senzillament, que els Governos no s'han mogut de forma suficientment ràpida per poder donar compliment als seus compromisos o no s'han pres prou seriosament les resolucions. Per a altres, els problemes són de caràcter més profund: el llenguatge de les resolucions no és

l'adequat o simplement no és suficientment radical per reflectir les crítiques feministes als enfocaments actuals de la comunitat internacional relatius al manteniment de la pau i la seguretat.

En el marc de la meva feina com a assessora en qüestions de gènere per a una organització internacional dedicada a la consolidació de la pau, estic en contacte amb moltes activistes, tant en països afectats per conflictes violents com en contextos de pau. La majoria d'elles està d'acord en dir que la 1325 ha sigut un bon contrapunt a les idees convencionals sobre les coses que són importants a l'hora de resoldre un conflicte i construir la pau. Com assenyala Carron Mann, directora de polítiques de Women for Women International UK, "el marc de treball de dones, pau i seguretat qüestiona els conceptes "tradicionals" de conflicte que estan fortament masculinitzats i focalitzats en l'armament i els recursos. En aquests conceptes, les dones són civils atrapades en el foc creuat, que idealment haurien de ser protegides però entre les que, inevitablement, es produeixen víctimes. Aquest concepte "tradicional" reflecteix uns sistemes de patriarcat més amplis que, de forma similar, deshumanitzen, sotmeten i maltracten les dones, tant dins com fora del conflicte".

“ Per a les dones que pateixen violència i opressió en la seva vida quotidiana, les resolucions de l'ONU poden semblar un concepte remot ”

Malgrat la celebració de la 1325 i de l'enorme quantitat d'incidència que ha girat al seu voltant, hi ha limitacions en la manera en què s'ha incorporat el treball de les organitzacions de dones que treballen per la pau. Per exemple, si bé s'ha fet molt lobby en el marc de l'ONU i als Governos nacionals sovint les resolucions han tingut menys impacte en l'àmbit local. Mann apunta que "per a l'activisme de base, la 1325 no ha sigut una eina útil. Treballem amb dones marginades en països afectats per conflictes, moltes de les quals estan confinades a casa seva i no tenen connexions amb xarxes o grups de dones. Hi ha poc activisme 'de base' entorn a la 1325 en les comunitats."

Isabelle Geuskens, directora executiva de l'organització holandesa Women Peacemakers Program, hi està d'acord: "Habitualment, els experts en dones, pau i seguretat tenen els coneixements, però no sempre estan ben connectats amb les dones de base. Sovint els costa arribar a les persones d'àmbit comunitari i mobilitzar-les, cosa que és important per crear un grup de suport que pugui impulsar el canvi d'avall cap amunt. Per mi, el futur de la 1325 està en invertir en competències i espais socials de mobilització".

Efectivament, per a les dones que pateixen violència i opressió en les seves vides quotidianes, les resolucions de les Nacions Unides poden semblar un concepte remot. El 2008, quan treballava als Territoris Palestins Ocupats, vaig entrevistar una sèrie de dones de diferents organitzacions i filiacions polítiques sobre el seu activisme. Quan vaig preguntar a una dona sobre com la 1325 afectava la seva feina, em va respondre: "Conec la resolució 1325 sobre dones en conflictes i guerres. En realitat, no ens ha ajudat. Només és una resolució". Per als palestins, com per a moltes altres poblacions que se senten abandonades per la comunitat internacional, s'han aprovat innumerables lleis i polítiques que pretenen garantir els seus drets però que, a la pràctica, serveixen de ben poc. Per això, no és cap sorpresa que per a elles, la 1325 sigui una cruel ficció.

“ Alguns països, malgrat experimentar greu inestabilitat i violència, no es consideren com a zones de conflicte i, per tant, la 1325 no es considera aplicable en el seu context ”

En alguns contextos, les barreres que dificulten l'ús de la 1325 com a eina d'incidència sorgeixen a partir de la manera d'interpretar la resolució. Per exemple, malgrat el fet que la 1325 insta a tots els Estats membres de l'ONU a augmentar la participació de les dones en la presa de decisions sobre la prevenció, gestió i resolució dels conflictes, sol interpretar-se implícitament que aquesta disposició es refereix només a països que pateixen conflictes armats o que n'estan sortint. La naturalesa dels conflictes actuals

és realment transnacional: les guerres civils, com les de Síria, Líbia i Sudan del Sud, involucren no només els seus Governos i grups rebels nacionals, sinó també poders globals i regionals com els Estats Units, la Unió Europea, Xina, Rússia i Aràbia Saudita. Però aquests països – inclosos els que disposen de Pla d'Acció Nacional relatiu a dones, pau i seguretat – rarament consideren que un increment de la participació de dones en la seva política exterior i de defensa sigui una prioritat d'acord amb la 1325.

Alguns països, malgrat experimentar greu inestabilitat i violència, no es consideren com a zones de conflicte i, per tant, la 1325 no sol considerar-se aplicable en el seu context. A Egipte, per exemple, les activistes han optat en gran mesura per no utilitzar la 1325 com a eina d'incidència. Dalia Abdel Hameed, responsable de Gènere i Drets de les Dones al Egyptian Institute for Personal Rights, es pregunta: “Si observem la situació actual a Egipte, podem dir que és una situació de postconflicte? De post-revolució? De post-aixecament? És molt complicat descriure-ho. Entre el 2011 i el 2013 vam ser testimonis de xocs violents i d'enormes protestes i manifestacions. Actualment ja no succeeix tot això, però encara resulta difícil afirmar que la violència ha acabat. L'opressió és omnipresent, però les seves formes són diferents: a molts dels grups revolucionaris se'ls ha aplicat mà dura i hi ha un clima més generalitzat d'opressió. La gent mira de convèncer-nos que utilitzem la 1325 a Egipte, però el seu ús requereix primer de tot tenir un règim civil, i no un de militar, cosa que no és el cas a Egipte”.

Per a algunes activistes, l'obstacle que dificulta l'ús de la 1325 en el seu activisme no només està en la seva interpretació, sinó en el propi contingut de la resolució. Les disposicions que estableixen les resolucions relatives a dones, pau i seguretat són un pas endavant important i, en alguns contextos, han suposat canvis reals per a les vides de les dones, però també és cert que es queden curtes en el redisseny radical de la seguretat internacional que busquen moltes feministes. En aquest sentit, l'objectiu no és només incrementar la participació de les dones en els sistemes existents de resolució de conflictes, sinó promoure enfocaments de seguretat menys militaritzats i menys masculinitzats que, ja d'entrada, ajuden a evitar que els conflictes esclatin.

Tot i que les activistes en l'àmbit de dones, pau i seguretat han tractat d'utilitzar la 1325 per promoure la desmilitarització, el mateix text de la resolució és menys ambiciós.

Com apunta Isabelle Geuskens, “com a activistes, teníem una visió de la pau i el 2000, quan vam aconseguir la resolució, potser simplement vam projectar-hi els nostres desitjos. La bona incidència significa, a vegades, agafar una eina i utilitzar-la amb creativitat. Però sembla que hi ha moltes limitacions sobre quant del què realment volem pot aconseguir-se mitjançant la resolució, i per tant, hem de repensar com reivindicar les parts més radicals de la nostra visió”.

“ L’objectiu no és només incrementar la participació de les dones en els sistemes existents, sinó promoure enfocaments de seguretat menys militaritzats i menys masculinitzats ”

El problema és que, instant els líders mundials a que incorporin les dones i les seves preocupacions en el sistema internacional militaritzat actual, estem permetent que el sistema s’apropiï de nosaltres. D’acord amb Geuskens, “en el passat hem sentit les fortes veus dels moviments de dones que redefinien el significat de seguretat, posant en qüestió la militarització i la carrera armamentista. Però molta de l’energia dedicada a la 1325 s’ha centrat en treballar dins dels sistemes de poder, fins al punt que algunes persones de la comunitat de dones, pau i seguretat se sentirien molt incòmodes si se’ls plantejés temes com el militarisme i la necessitat de treballar pel desarmament”.

Malgrat aquests recels, la majoria d’aquestes activistes per la pau continuen estant d’acord amb la importància d’utilitzar la 1325 com a punt de partida per posar sobre la taula la qüestió de les dones i tot allò que les afecta. “Per suposat que no voldria tirar-ho per terra perquè hi hagin aspectes que no m’agraden” -assenyala Geuskens- “encara recordo com era quan no teníem la 1325. Ha ajudat a que moltes dones tinguessin veu. Tot i que sovint les dones segueixen sent ignorades, els arguments utilitzats per a justificar-ho són cada cop més escassos”. La revisió de la resolució aquest mes d’octubre ha brindat una oportunitat crucial, tant per plantejar qüestions relatives a les

deficiències del marc de treball sobre dones, pau i seguretat i a l'ús que n'hem fet, com per instar els líders mundials a donar compliment als seus compromisos i implementar íntegrament les resolucions.

1. Aquest article ha estat escrit amb anterioritat a l'aprovació de la Resolució 2242 de les Nacions Unides, de manera que actualment són vuit les resolucions temàtiques sobre Dones, Pau i Seguretat.

Fotografia : The Institute for Inclusive Security

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

L'augment del militarisme: un repte clau per a la justícia de gènere i la pau

Abigail Ruane

Directora del programa PeaceWomen de WILPF

De l'11 al 13 de gener de 2014, 50 dones sirianes van concebre un pla de pau per acabar amb el conflicte a Síria. En canvi, cap dels homes que van participar en les negociacions oficials de pau va aconseguir elaborar un pla semblant. Tot i així, a la conferència de pau de Ginebra II, van ser els homes amb armes – i no les dones líders per la pau – els que van disposar d'accés, hotels i llocs de reunió i els qui van gaudir de reconeixement polític i mediàtic. I van ser aquests homes i les seves armes els que van fracassar.

Quasi dos anys més tard, més de 220.000 sirians han mort, més de la meitat dels habitants han hagut de desplaçar-se de les seves llars i la situació del país es considera ja com la pitjor crisi humanitària dels nostres temps. Com es pot, en el marc de l'agenda de dones, pau i seguretat, actuar per fer front a aquesta situació i exigir a la comunitat internacional que compleixi els seus compromisos? El cas de Síria mostra les oportunitats per al canvi transformador que presenten les veus de les dones progressistes i les dificultats, tant les de sempre com les noves, per aconseguir, de manera efectiva, la participació i la protecció de les dones, així com el respecte dels seus drets en tot l'espectre del conflicte.

Identificació d'oportunitats i obstacles

En els últims quinze anys, l'agenda de Dones, Pau i Seguretat ha aconseguit avenços substancials. Actualment existeix un marc normatiu reconegut sobre Dones, Pau i Seguretat, amb set¹ resolucions del Consell de Seguretat relatives a Dones, Pau i

Seguretat (RCSNU 1325 (2000), 1820 (2008), 1888 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013) i 2122 (2013)). A més, s'estan tornant a crear institucions, no només normes. Les missions de les Nacions Unides disposen, actualment, de personal específic dedicat a temes de Dones, Pau i Seguretat. ONU Dones és avui una entitat de gènere consolidada i el 2014, nou de les disset missions de manteniment de la pau van comptar amb assessor de gènere. El 2013, Mary Robinson es va convertir en la primera dona mediatra principal en tant que enviada especial per a la Regió dels Grans Llacs, a l'Àfrica.

Malgrat tot, encara no hem creat el món de pau i de justícia de gènere que havíem imaginat. Els vells desafiaments segueix presents: com podem anar més enllà dels papers i passar de compromisos a assoliments? Com podem anar més enllà dels avenços graduals en un món on els drets de les dones sempre són vistos com a secundaris en relació amb les prioritats dels homes i la seguretat militar? Com podem superar els principals obstacles, entre els quals la falta de voluntat política i d'una sistematització ad hoc i un finançament voluntari i míser?

L'obstacle més perillós és que el militarisme s'està estenent. El terrorisme i la lluita contra l'extremisme violent estan donant noves justificacions per a respondre militarment als conflictes. Proporcionen un nou pretext per donar prioritat a la inversió en economies de guerra sobre economies de pau. Les noves formes d'espais militaritzats justifiquen el bombardeig de ciutats en nom de la lluita contra les amenaces terroristes. D'altra banda, no aconseguim fer el que cal per exigir una solució política al conflicte i a la crisi humanitària a Síria, a l'hora que veiem que l'espai polític dels actors civils – essencialment en la promoció de la pau i de la justícia de gènere i en l'eliminació de la violència en les seves diferents formes – és, cada dia, més restringit.

“ El terrorisme i la lluita contra l'extremisme violent donen noves justificacions per a respondre militarment als conflictes i per prioritzar les economies de guerra sobre les

economies de pau ”

A partir d'aquí, cap a on anem?

Quan anirem més enllà de la narrativa medieval dels herois masculins i les víctimes femenines, per prendre decisions basades en fets i no en estereotips? Quan crearem una nova normalitat que impulsi els drets i la veu de les dones i doni prioritat a les inversions globals a llarg termini en comunitats justes i resistents per sobre dels “arranjaments ràpids” que fracassen una vegada i una altra?

Les respostes militars reactives al terrorisme i a l'extremisme violent assumeixen que els reptes que planteja la seguretat, tant els vells com els nous, no tenen res a veure amb el gènere. El que fan aquestes respostes és reafirmar un *statu quo* patriarcal que ha fracassat. Per avançar és imprescindible fer front als principals obstacles relatius a la voluntat política, als mecanismes operatius i al finançament:

1. Voluntat política

Primer de tot, progressar requereix deixar de considerar els drets de les dones com una cosa secundària i donar prioritat a la igualtat de gènere com una qüestió d'importància fonamental. Això significa que la participació i els drets de les dones han de deixar de ser una qüestió que depengui de les preferències personals per ser d'obligat compliment.

Fins ara, no ha estat així. En el cas de Síria, això es va fer particularment patent amb l'anterior enviat especial, Lakhdar Brahimi, que va respondre amb paraules buides sobre la participació i els drets de les dones quan li van presentar la proposta de pau elaborada per un grup de dones sirianes el 2014. De fet, va sortir literalment de la sala sense donar ni tan sols una excusa durant una reunió d'alt nivell que va tenir lloc a Ginebra i que anava orientada a amplificar les veus de les dones sirianes i a assegurar la seva inclusió en la planificació dels processos de pau. No va ser precisament una garantia per a la inclusió política de les dones!

l aquest tema no afecta només als homes de l'Orient Mitjà. A Nova York ens vam trobar amb el mateix patró: després de mesos de preparació, el setembre de 2015, Espanya va canviar el 15è debat anual sobre Dones, Pau i Seguretat del 22 d'octubre – data prevista inicialment – al 13, és a dir deu dies abans del que s'havia planificat. Es va donar prioritat a la presència del president del Govern, Mariano Rajoy, més que a les veus de dones de tot el món que han sigut clau en la creació de l'agenda de Dones, Pau i Seguretat i que segueixen sent clau en la seva implementació en les comunitats locals. Podria haver-hi algun altre exemple millor del sistema patriarcal en acció?

“ La participació i els drets de les dones han de deixar de ser una qüestió que depengui de les preferències personals per ser d'obligat compliment ”

Cap home hauria de poder situar les seves preferències personals per sobre de la participació i els drets de les dones. Aconseguir que això deixi de ser una pràctica usual requereix canvis en els processos institucionals que deixin enrere els prismes militaritzats i s'orientin cap a sistemes d'aprenentatge creatius i flexibles que empenyin sistemàticament cap a processos i resultats d'equitat de gènere, tant a nivell personal com internacional.

2. Mecanismes operatius

Si bé és cert que s'han registrat avenços en quant als compromisos, no ha sigut així en la seva traducció pràctica, sovint a causa de la seva falta d'integració en processos sistemàtics. Per exemple, quan les dones sirianes van demanar, fa anys, ser incloses en la taula de pau, es va generar confusió en el sistema perquè aquesta possibilitat no s'havia ni contemplat. Fins i tot les qüestions òbvies en relació amb les modalitats de participació estaven sense explorar. “Dones a la taula” significa que s'afegeixi, simbòlicament, un parell de dones a cada una de les parts militaritzades? Significa crear un grup de dones separat de les parts principals en conflicte, com es va fer a

Irlanda? Significa crear un cos consultiu per a la societat civil liderada per dones? Significa tenir expertes en matèria de gènere que contribueixin amb les seves aportacions als llibres blancs de la mediació? I on s'haurien de situar aquestes dones? A la taula? Entre el públic? En una sala separada? El fet de no tenir mecanismes estàndards però flexibles per treballar i prioritzar aquestes opcions d'una manera que doni prioritat a la participació i els drets de les dones constitueix una altra forma més d'inèrcia que dificulta deixar enrere les solucions militaritzades i anar cap al canvi equitatiu en termes de gènere.

Per avançar cal crear mecanismes alternatius equitatius en termes de gènere i procediments operatius estàndards que donin suport a la igualtat de gènere i acabin amb els models desfasats i fracassats basats en "que tot segueixi fins com ara", que assumeixen com a operativa l'idea de la seguretat militar com a equivalent a pau.

3. Finançament

La implementació dels compromisos relatius a Dones, Pau i Seguretat es veu també dificultada pel ridícul nivell de finançament destinat a la realització d'aquesta agenda. Mentre que, en termes globals, invertim 1,7 bilions de dòlars en exèrcits i armes, sembla que no hi hagi mai diners per als drets de les dones o per la pau. Recentment, com a part de l'esforç realitzat per reforçar els compromisos dels Estats membres en la implementació de l'agenda de Dones, Pau i Seguretat, ONU Dones va cridar l'atenció sobre el fet que només el 2% de l'ajuda dedicada a tractar qüestions de pau i seguretat es destina a la igualtat de gènere. El 2 per cent! Llavors es va posar en marxa una campanya per augmentar aquesta xifra i donar compliment al Marc de Resultats Estratègics de l'ONU en qüestions de Dones, Pau i Seguretat, l'objectiu del qual per al 2014 era dedicar el 15% del finançament a la igualtat de gènere.

Tots dos es troben, certament, molt lluny del 50% que sembla, com a mínim, defensable sota la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona de 1979 (CEDAW, per les seves sigles en anglès). Ara bé, fins i tot un petit augment ajudaria: un simple 1% del comerç global d'armes (8.800 milions de dòlars) garantiria l'educació pública universal per a nenes i nens. A més d'incrementar les xifres, hem de canviar les nostres prioritats d'inversió: els estudis han demostrat

recentment que els moviments feministes són l'indicador número 1 en relació amb la disminució de la violència contra les dones. On ens porta això? Hem d'invertir en moviments feministes per prevenir la violència i aconseguir la pau.

“ La implementació dels compromisos relatius a Dones, Pau i Seguretat es veu dificultada pel ridícul nivell de finançament destinat a aquesta agenda ”

Pròxims passos

Després de l'elaboració d'un pla de pau, algunes d'aquestes mateixes dones es van reunir amb el Consell de Seguretat en una sessió celebrada d'acord amb la fórmula Arria el 17 de gener de 2015. Una de les participants va fer una súplica apassionada: “No deixeu aquestes resolucions en un calaix. Són les vostres resolucions, no les nostres”. En el 15è aniversari de la resolució 1325 del Consell de Seguretat, és fonamental reconèixer que el militarisme ha anat guanyant terreny i evitar que això ens porti a deixar que continuï aquest statu quo que ha demostrat ser un fracàs.

1. Aquest article ha estat escrit amb anterioritat a l'aprovació de la Resolució 2242 de les Nacions Unides, de manera que actualment són vuit les resolucions temàtiques sobre Dones, Pau i Seguretat.

Fotografia : UNAMID

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Per una pau que sigui la nostra

Montse Cervera

Activista del col·lectiu Dones x Dones

Escric aquesta reflexió en uns moments en que la cultura de la guerra ens envaeix més que mai, uns moments on parlar de persones refugiades no representa, als Estats occidentals, parlar de drets humans ni de parar les guerres, malgrat els crits d'alerta i d'indignació del moviment pacifista i antimilitarista. Són moments també en què, en el marc de la tensió amb Rússia, l'OTAN està duent a terme maniobres a l'Estat espanyol, recordant-nos que la prioritat de la seguretat continua sent l'exèrcit, les guerres i el rearmament. És a dir, recordant-nos que el militarisme és seguretat.

Aquest context fa ressaltar molt les ombres de la resolució 1325 sobre dones, pau i seguretat, precisament ara que fa 15 anys de la seva aprovació: les ombres que li fa el militarisme. Però cal també ser optimista i reconèixer que tant aquesta resolució com les que la van seguir per desenvolupar altres aspectes han representat una petita llum. Petita, si tenim en compte els límits de les lleis o resolucions per si mateixes.

La llum hi és perquè moltes dones feministes van aconseguir que la 1325 fos escrita i votada, i que expressés una necessitat vital per aconseguir "una pau que fos la nostra" - com diem les feministes-, sense desigualtats i on els drets, els cossos i els sabers de les dones fossin presents. En l'adopció de la resolució 1325 hem de tenir en compte dos fets fonamentals. El primer són les dues grans guerres dels anys 90: Bòsnia i Rwanda, on per primera vegada assistim en directe a les violacions massives de dones, utilitzades com a arma de guerra. En segon lloc, la Plataforma d'Acció de Beijing, que exigeix per primera vegada que els crims comesos contra les dones i les nenes en contextos de conflicte armats siguin considerats crims de lesa humanitat.

“ La 1325 ha millorat la participació de les dones en els processos de pau i en les forces armades, però la violència sexual, els feminicidis i els abusos contra dones i nenes segueixen augmentant ”

Moltes activistes han exigit als seus governs el desplegament de la 1325 i pressupost pels plans d'acció que alguns Estats, com l'espanyol, van subscriure. Han treballat perquè la resolució no fos paper mullat, perquè fos una eina de transformació i no una “burocratada” més per quedar bé, com en realitat està essent. Hi ha informes¹ de balanç dels primers anys de l'aplicació de la 1325, com aquest excel·lent document de les Dones de Negre de Sèrbia. I les conclusions més optimistes són que la resolució ha millorat lleugerament la participació de les dones en els processos de pau i en les forces armades i de seguretat; però la violència sexual, els feminicidis i els abusos contra les dones i les nenes no han disminuït, sinó que segueixen augmentant cada dia en “temps de pau”, en els conflictes, en els post-conflictes o als camps de refugiades. Fins i tot en algunes ocasions, com ja s'ha denunciat, els crims han estat perpetrats per les forces de Nacions Unides, els cascos blaus.

Una altra ombra dels 15 anys de la resolució 1325 són els recursos destinats a la seva implementació. Gairebé cap país ha dotat el seu Pla d'Acció Nacional sobre dones, pau i seguretat d'un pressupost decent.

La interpretació que n'han fet les institucions governamentals és també motiu de preocupació. Aquesta interpretació parteix de la consideració prèvia d'un món militaritzat i militarista on la cultura de la pau és petita i marginal, on gairebé l'única cosa que entenen és la igualtat formal en el que consideren fonamental per a la “nostra seguretat”: els exèrcits i les armes. S'opta per afegir més dones en els processos de militarització. És a dir, la perspectiva de gènere s'entén sobretot com a igualtat amb els homes (que tampoc existeix) i la protecció amb una mica més de participació (encara

que sigui formal) i més rearmament, és a dir, el manteniment del seu *statu quo*.

L'Estat espanyol n'és un exemple. S'ha optat per posar l'accent sobre la participació de les dones a les forces armades - que ha augmentat lleugerament, fins al 12%-. Segons el govern, s'estan complint totes les demandes de formació i no hi ha cap notícia d'agressions en missions de pau. En la resposta a la carta que Dones de Negre va enviar al ministre de defensa a finals de l'any passat no es feia cap comentari sobre les denúncies dins l'exèrcit de la capitana Zaida Cantera, a qui finalment (ja de baixa) se li va confirmar judicialment que havia rebut assetjament.

“ Moltes activistes han treballat perquè la resolució fos una eina de transformació i no una “burocratada” més per quedar bé, com en realitat està sent ”

Així mateix, malgrat que la resolució presenta les dones com a subjectes de pau i creació de vida, a la pràctica es segueix posant l'accent en les dones i nenes com a víctimes a protegir o com a testimonis per fer complir les lleis. També convé apuntar que parlar de “dones” és un genèric massa ampli, perquè no és la naturalesa de les dones la que ens fa pacífiques i creadores de pau, sinó la consciència feminista. És la pràctica de la nostra situació de creadores de vida la que fa que posem aquesta experiència universal de tenir cura de la vida i del planeta per sobre de qualsevol altra consideració. És a dir, les aportacions de les dones vénen sobretot de la mà del feminisme, d'un feminisme actiu i compromès contra el sistema patriarcal, capitalista, fonamentalista, racista i neocolonial.

Si no anem a les arrels del sistema capitalista i heteropatriarcal, que posa al centre de les seves polítiques els beneficis de les multinacionals i dels més rics i no la vida de les persones, encara es trobaran motius per reforçar el militarisme incorporant més dones als exèrcits. Cal repetir que aquests no han portat mai la pau i pensem que haurien de desaparèixer. Des del feminisme antimilitarista hem treballat sobre el concepte de

seguretat i podem afirmar que la 1325 és un bon instrument per fer front als reptes i demanar la participació de les dones (feministes i pacifistes) a les taules de negociació. Tanmateix, per l'empoderament de les dones i per la seva seguretat han fet més les comissions de la veritat: processos que donen la paraula a les dones i donen visibilitat al seu dolor, a les seves necessitats, tal com expliquen dones de Colòmbia, per exemple. En aquest país, xarxes de la societat civil i dels feminismes, a més d'exigir justícia i reparació, han fet costat a les dones i les han considerades protagonistes de les seves vides.

Perquè la seguretat² per les feministes, a més de les exigències de justícia i de drets que reclamem, passa sobretot per teixir solidaritat entre les xarxes de dones, oferint una protecció basada en la complicitat i l'empatia, respectant els seus temps, els seus silencis, el seu dolor i la seva manera d'afrontar la seva pròpia recuperació, escoltant la seva paraula i donant valor a la seva experiència de resistència i de cura de la vida enmig del terror. Aconseguir una pau que sigui "la nostra", on la veritat, la justícia i la reparació segueixin sent elements centrals per a totes les dones és un procés llarg. Per això és important mantenir-se connectades molt temps.

I des d'aquesta perspectiva volem mirar els avenços i retrocessos caminant juntes amb totes les eines al nostre abast (també les lleis i resolucions) per fer fora la guerra i la violència de la història.

1. Vegeu també el llibre: Carol Cohn (ed.), *Las mujeres y las guerras*. Barcelona, Institut Català Internacional per la Pau i Edicions Bellaterra, 2015.

2. Vegeu l'article 'Sempre desobedients', de Staša Zajović, publicat a la revista Per la Pau, número 22.

Fotografia : UN Women

© Generalitat de Catalunya

RECOMANEM

Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Informe

Prevenir el conflicte, transformar la justícia i assegurar la pau

El 2013, el Consell de Seguretat de l'ONU va encarregar al secretari general de l'organització un estudi per avaluar la implementació de la resolució 1325. Es tractava d'identificar les mancances i els reptes així com tendències emergents i prioritats per a l'acció. L'elaboració d'aquest estudi va ser confiada a Radhika Coomaraswamy, una reconeguda defensora dels drets humans srilankita que anys enrere ja va ser Relatora Especial de l'ONU sobre la Violència contra les Dones i més tard Representant Especial sobre infants i conflictes armats. També es va constituir un grup assessor amb persones expertes de diferents parts del món per donar suport a la redacció d'aquest informe.

En paral·lel es van mantenir debats i consultes regionals que han servit per dotar-lo de contingut. Un grup d'ONG especialitzades en Dones, Pau i Seguretat va contribuir a la preparació de l'informe organitzant una enquesta global entre membres de la societat civil. D'altra banda, 47 organitzacions de la societat civil, acadèmics i instituts de recerca van aportar els seus inputs a través d'una pàgina web pública. Aquests inputs es veuen reflectits al document *Through the Lens of Civil Society: Summary Report of the Public Submissions to the Global Study on Women, Peace and Security*, publicat per PeaceWomen.

El resultat del treball de Radhika Coomaraswamy, del grup assessor i de totes les persones, institucions i entitats que han participat en aquest procés d'anàlisi crítica i reflexió ha sigut l'estudi *Preventing Conflict, transforming Justice, securing the Peace*¹, un

document de 418 pàgines que es va presentar davant del Consell de Seguretat el passat 14 d'octubre. L'estudi recull bones pràctiques en la implementació de la resolució així com tots els reptes i les mancances detectades, fent ressò de les necessitats i preocupacions expressades per dones en situacions específiques de conflicte. L'anàlisi evita fer generalitzacions i es basa més aviat en experiències d'àmbit local. Tanmateix també posa de manifest les demandes comunes expressades per dones de molts països. Una de les més destacables és que totes elles fan aquesta crida al Consell de Seguretat: les Nacions Unides han de tenir un rol prominent a l'hora d'aturar el procés de militarització i el militarisme que va començar el 2001 en un cicle creixent de conflicte. Cal aturar la normalització de la violència en tots els àmbits: local, nacional i internacional.

Informe

15 anys de la Resolució 1325. Una avaluació de l'agenda sobre dones, pau i seguretat

En el marc de la jornada 'Dones, Pau i Seguretat: 15 anys de la Resolució 1325', organitzada per l'ICIP el passat 3 de novembre a Barcelona, es va presentar l'informe marc *15 anys de la resolució 1325. Una avaluació de l'agenda sobre dones, pau i seguretat*, elaborat per María Villellas, investigadora de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB i membre de WILPF Espanya.

També en el marc de la mateixa jornada, l'ICIP ha presentat [aquest recull bibliogràfic](#), amb les publicacions relacionades amb la temàtica de Dones, Pau i Seguretat disponibles a la [Biblioteca de l'ICIP](#).

Llibre

Las mujeres y las guerras, Carol Cohn (ed)

Com assenyala Cynthia Enloe al pròleg del llibre: l'anàlisi de gènere no és fàcil, és una habilitat que s'ha d'aprendre. L'obra editada per Carol Cohn reuneix aportacions d'autores amb experiència i coneixements derivats d'haver exercit les habilitats analítiques de gènere en contextos de gran complexitat relacionats amb situacions de conflicte bèl·lic: camps de refugiats, atenció a víctimes de la guerra, suport a grups locals de dones, treball de pressió a governs, organitzacions no governamentals o agències de l'ONU. És una obra interdisciplinària adreçada tant a desenvolupar i a

transmetre les habilitats de l'anàlisi de gènere, com a esbrinar les causes i les dinàmiques dels conflictes armats des de la mirada que aporta aquesta anàlisi.

Al primer capítol de *Las mujeres y las guerras*, escrit per l'editora, hi trobem un conjunt d'eines imprescindibles per introduir-se en el marc conceptual dels estudis i les anàlisis de gènere. Partint de la idea que el gènere és una relació de poder estructural, l'autora passa a examinar tres fenòmens clau que són aspectes constitutius del gènere com un sistema que estructura les relacions de poder jeràrquiques: les identitats, les estructures socials i els significats simbòlics de gènere.

En els capítols següents s'explora l'especificitat de les relacions de les diferents dones amb les guerres i la multiplicitat de factors que configuren aquestes relacions tenint present també l'especificitat de cada guerra. Al llarg de l'obra s'aborden els impactes que les guerres tenen sobre les dones: la disrupció de les economies formal i de subsidència, la violència sexual, les conseqüències sobre la salut, les experiències del refugi i el desplaçament intern. També s'analitzen les posicions polítiques que les dones adopten envers la guerra: l'activisme polític contra la guerra i la militarització o el suport a la mateixa. Es tracten les formes en que les dones participen a les guerres: en els exèrcits dels estats o en els grups armats d'oposició no estatals. I les maneres en què les dones treballen per construir la pau: la seva participació en els processos de pau formals i informals, en les situacions de postconflicte armat (desarmament, desmobilització i reintegrament) i també en els contextos posteriors a les guerres.

Obtenim així una visió global de la presència i el fer de les dones en tots els àmbits relacionats amb la guerra; una presència i un fer que fins avui se'ns ha escamotejat sota el discurs que s'articula al voltant de l'experiència masculina de la guerra. El fet de centrar-se en les dones obre dimensions inconnegudes dels conflictes bèl·lics i possibilita una comprensió més complexa i profunda del fenomen de la guerra. Després de llegir aquest llibre es fa palès que no es poden entendre les guerres sense entendre'n la dimensió de gènere.

Llibre

***Abaixeu les armes!*, de Bertha von Suttner**

Publicada el 1889, *Abaixeu les armes!* va ser una novel·la de gran impacte a la seva època, reeditada i traduïda a diverses llengües, que es va convertir en un clàssic del moviment pacifista. La seva autora, Bertha von Suttner, novel·lista austríaca d'origen aristocràtic, va ser una fervent defensora de la causa pacifista i va ser la primera dona a rebre el Premi Nobel de la Pau, l'any 1905.

El llibre -traduït al català per l'ICIP i Angle Editorial - pren la forma d'unes falses memòries i està escrit en primera persona però, malgrat beure de l'experiència personal de la pròpia autora, no és una novel·la autobiogràfica. *Abaixeu les armes!* és una novel·la històrica de llenguatge cru i realista -Suttner es va documentar abastament per escriure-la i tenia una clara voluntat de reflectir la veritat de la guerra-, però és també una novel·la d'amor i d'idees i d'aprenentatge vital.

La novel·la serveix a Suttner per acostar-se a tots els públics i ser llegida per tothom. La seva intenció és molt clara a l'escriure la novel·la i no se n'amaga pas: "La guerra és la negació de la cultura". Així, el llibre és, des de la primera pàgina, un al·legat clar contra la guerra, el militarisme, el nacionalisme i l'enaltiment patriòtic, l'heroisme i la virilitat; i una defensa de l'educació i les institucions de mediació per resoldre els conflictes.

Potser no és una novel·la perfecta, però Bertha von Suttner domina el llenguatge i fa un ús molt conscient de la paraula. Un clàssic imprescindible per entendre millor la història d'Europa i per conèixer una de les pioneres de la lluita pacifista.

Documental

***Mariposas en el hierro*, de Bertha Gaztelumendi**

Les papallones que ens presenta Bertha Gaztelumendi no són fràgils ni volàtils. Són dones fortes que han sabut afrontar amb valentia situacions dures, que han sobreviscut a múltiples tipus de violència a partir de la qual han fet una reflexió profunda i ara defensen amb fermesa la necessitat de construir ponts i de treballar per la pau.

Són dones que ens parlen des de l'experiència personal i sense embuts de les violències contra les dones al País Basc: les més visibles i mediàtiques i les que passen més desapercebudes. Així, ens parlen de la violència d'ETA, la violència del GAL, la violència

policial i institucional, però també la violència masclista, o la violència econòmica que fa, per exemple, que un dia et vegis desallotjada de casa teva. Aborden també les dificultats d'altres situacions, com l'emigració i l'exili, quan són viscudes per dones.

El documental *Mariposas en el hierro* és una combinació de subtils i intel·ligents metàfores visuals i d'entrevistes intimistes molt ben plantejades, on reflexions delicades i pausades contrasten amb rerefons arduos, de foc i de ferralla.

El documental també ens porta a escenaris més alegres i dinàmics com els mercats locals, llocs d'intercanvi i de diàleg, per il·lustrar com dones d'origen i idees ben diferents s'han trobat i han unit forces per anar més enllà del dolor i advocar a favor de la reconciliació, de la justícia i dels drets humans.

Recomanem doncs *Mariposas en el hierro* per tots els camins de reflexió que ofereix sobre l'impacte de la violència en les dones i sobre el seu potencial com a constructores de pau. Però també per la mirada diferent, femenina, captivadora, que l'autora dóna del País Basc.

1. Preventing conflict, transforming justice, securing the Peace. A Global Study on the Implementation of United Nations Security Council resolution 1325.

© Generalitat de Catalunya

TRIBUNA

Nicòsia, l'última ciutat dividida del món

Angelo Attanasio

Periodista

Era la matinada del 30 de desembre de 1963 quan el general britànic Peter Young va traçar amb un llapis una línia verda en el mapa de Nicòsia, des d'un extrem de les muralles venecianes fins a l'altre. El seu objectiu era frenar els enfrontaments entre les dues comunitats, que en un mes havien deixat més d'un centenar de morts, la majoria turcoxipriotes, als carrers vells de Nicòsia. Aquesta línia prima, una zona de protecció provisional de com a molt una dotzena de metres d'ample, es transformaria en la frontera que des de fa més de 50 anys divideix la ciutat entre la turcoxipriota Lefkoşa, al nord, i la grecoxipriota Lefkosia, al sud.

Després de la invasió turca de Xipre l'estiu del 1974, aquesta zona es va ampliar a tota l'illa, amb una longitud de 180 quilòmetres. Entre el 5 i el 20 d'agost les tropes turques van dur a terme la segona part de l'operació i van ocupar el territori septentrional de l'illa. 180.000 persones, una tercera part de la població grega de Xipre, es van veure obligades a abandonar les seves cases de Kyrènia, de Famagusta i de les altres zones ocupades i van haver de marxar cap a la part meridional. Al mateix temps, uns 40.000 turcoxipriotes van passar del sud de l'illa, en mans gregues, al nord ocupat. Durant aquest doble èxode, més de 4.000 persones van morir en enfrontaments i 494 turcoxipriotes i 1.464 grecoxipriotes van desaparèixer forçosament. El seu destí no es coneixeria durant anys.

Avui, la part vella de la ciutat és un laberint de cafeteries, botigues per a turistes i jardins de palmeres. Només els alts murs rodejats de filferro de pues que interrompen bruscament els carrerons tranquils recorden que aquests pocs quilòmetres quadrats són una de les fronteres més militaritzades del món. 12.000 soldats de la Guàrdia

Nacional grecoxipriota, encastats en velles garites desgavellades, controlen la part sud de la frontera. Al davant, més de 40.000 militars del contingent turc fan el mateix amb la frontera nord. Des de dalt de les torrasses, on ondeja la bandera turca, vigilen l'autoproclamada República Turca de Xipre del Nord (RTXN), una entitat que en l'àmbit internacional només reconeix Turquia.

“ Un terç de la població de cada bàndol no ha creuat mai la frontera que divideix Nicòsia ”

Al mig, vigilada amb zel per tots dos exèrcits, s'estén una estreta llengua de camins trencats i cases destrossades. Uns rètols descolorits testifiquen que aquest era el cor comercial de la ciutat. Ara és una terra de ningú on només el color dels cascos blaus interromp la monotonia de les parets destenyides i del vermell del rovell. L'accés a aquesta Zona Morta és, de fet, responsabilitat exclusiva de les forces de pau de l'ONU. La missió UNFICYP, un miler de soldats desplegats al llarg de la línia d'alto el foc, es renova cada sis mesos des de 1964 i té un cost anual de més de 53 milions d'euros. L'exsecretari general de l'ONU, Kofi Annan, la va definir el 2004 com el fracàs més gran de les Nacions Unides.

Les fronteres van quedar hermèticament segellades fins el 2003, quan el llavors president de la RTXN, Rauf Denктаş, va decidir obrir un punt fronterer prop del Ledra Palace, la seu del contingent de l'ONU. En els últims anys s'han obert vuit *checkpoints* més a tota l'illa, entre els quals el de Ledra Street, al carrer principal de la ciutat vella de Nicòsia. Tanmateix, segons un estudi del grup d'investigació "Conflict in Cities", una tercera part de la població de tots dos costats no ha travessat mai la frontera i la majoria dels que ho han fet, ho han fet només una o dues vegades.

Les negociacions entre polítics grecoxipriotes i representants del nord s'han mantingut constants al llarg d'aquestes dècades. I han fracassat constantment, moltes vegades per raons fútils. Encara queda el record de quan, durant els anys 80, en una pausa durant les trobades bilaterals, un general de la RTXN va demanar un cafè turc. El seu

interlocutor grecoxipriota li va contestar que no, que només tenien cafè grec. Els acords van saltar pels aires. Així mateix va passar el 2004, quan la majoria dels grecoxipriotes va votar “no” al referèndum sobre el Pla Annan, la proposta de creació d’una república federal bicomunal i bizonal impulsada per l’exsecretari general de l’ONU. El 65% dels turcoxipriotes havien votat positivament, però era necessari que les dues comunitats l’aproessin.

“ Les negociacions entre polítics grecoxipriotes i turcoxipriotes han estat constants; i constantment han fracassat ”

Els principals esculls contra els que sempre han xocat les negociacions són tres. El primer és l’estatus dels immigrants anatólis que han emigrat, sota l’auspici de Turquia, a la part nord de l’illa durant els últims 40 anys. El segon té a veure amb la presència militar a l’illa. I, finalment, la restitució o la compensació de les propietats que els grecoxipriotes i turcoxipriotes posseïen de l’altre costat de l’illa abans de ser desplaçats. Es tracta d’una qüestió que ha sigut deliberada més d’una vegada pel Tribunal Europeu de Drets Humans.

Durant els últims mesos s’han reprès les negociacions entre els presidents Anastassiadis i Akıncı. El passat 10 de setembre, els líders religiosos i polítics es van reunir per primera vegada per donar suport a la pau a Xipre. A més a més, s’han tancat diferents acords, com la interconnexió de les xarxes elèctriques a les dues parts de l’illa; un millor nivell d’interoperativitat dels telèfons mòbils a través de la Línia Verda; la reducció de la interferència de ràdiofreqüència; o la creació d’una comissió d’igualtat de gènere, que s’afegeix a les ja existents sobre economia i cultura. Malgrat aquests avenços encoratjadors, els analistes consideren que les estimacions de tancament de les negociacions al gener són molt optimistes. Preveuen, amb totes les dificultats que comportaria, un nou referèndum al març de 2016. Sembla ser probable, d’altra banda, que el procés de negociació continuï després de les eleccions parlamentàries a la República de Xipre, que s’esperen per al mes de maig de l’any que ve.

“Una ciutat dividida és com una persona a la que li falta un braç, una cama, un ull. Alguna cosa falta”, em comentava Lellos Demetriades, que va ser durant 30 anys, fins el 2001, l'alcalde de la part grecoxipriota de Nicòsia i un dels principals impulsors de la reunificació. “Tanmateix -afegia mirant des dels finestrals del seu despatx, d'on s'albira tota la ciutat- no crec que hi hagi ciutats dividides per sempre. L'home és un animal social i aquest lloc és massa petit per tenir dues capitals”.

Fotografia : Marco Ansaloni

© Generalitat de Catalunya

TRIBUNA

Les seqüeles de la violència política a Euskadi

Pablo Aguiar

Institut Català Internacional per la Pau

La violència política ha estat present a Euskadi des de fa dècades. A la violència exercida directament des del règim franquista cal afegir, a partir de l'any 1968, la realitzada per ETA i més endavant per organitzacions paramilitars creades a l'empara de l'Estat espanyol. Amb més d'un miler de víctimes mortals s'ha tractat del conflicte polític violent més sagnant de l'Estat espanyol durant la segona meitat de segle XX i, si ampliem el focus a l'àmbit de l'Europa Occidental, només la violència política generada pel conflicte d'Irlanda del Nord se situa per sobre, amb més de tres mil morts.

Centrant-nos en Euskadi, les més de quatre dècades d'existència de l'organització terrorista han tingut una influència determinant sobre el debat polític. A més de les conseqüències produïdes directament sobre les víctimes, es pot identificar altres tipus d'efecte, no sobre persones concretes, sinó sobre tota la població en general. Voldria destacar almenys tres d'aquestes conseqüències:

1. Polarització

L'existència d'una organització terrorista genera una fractura política i social molt gran. Les accions violentes, ja siguin exercides per ETA o pels aparells i forces de seguretat de l'estat, han generat irremeiablement una confrontació social. La violència origina bàndols -o amb mi o contra mi- fet que dificulta enormement els posicionaments que no s'identifiquen clarament amb cap dels dos pols.

2. Restricció de la participació política

Algunes limitacions no s'han produït de manera formal però apareixen reflectides en l'Euskobaròmetre: fins al 2009, amb alguns alts i baixos, més d'un 40% de la població del País Basc reconeixia tenir "molta o bastanta" por de participar activament en la política. Una altra dada: a la primera dècada del segle XXI entorn d'un 20% de la població encara declarava que no parlava lliurement de política amb ningú o amb gairebé ningú. Però els obstacles a la participació també van provenir des de l'àmbit formal i fent ús dels aparells de l'estat. El 2002 es va aprovar la Llei Orgànica de partits polítics, que posteriorment donaria cobertura legal a la il·legalització de Batasuna per no rebutjar explícitament la violència com a instrument per fer política. La il·legalització no va estar exempta de polèmica i fins i tot Martin Scheinin¹ va manifestar la seva preocupació pel redactat de la llei i les possibilitats d'abusos que representava. Un altre cas flagrant de prohibició de l'exercici de les llibertats pròpies de l'estat de dret democràtic va ser el del diari Egunkaria, tancat per ordre judicial el 2003; set anys després, l'abril de 2010, l'Audiència Nacional va absoldre els acusats de tots els càrrecs. A dia d'avui, cap instància del govern central no ha fet cap manifestació sobre aquesta qüestió.

3. Segrest del debat

Pel fet que l'organització terrorista hagi defensat unes determinades aspiracions polítiques, la independència d'Euskadi i la creació d'un estat socialista, aquests objectius, especialment el primer, van passar a ser un plantejament tabú a l'agenda política basca. Així, les forces polítiques i els agents socials contraris a la independència acusaven de connivència amb el terrorisme a tot aquell que pogués realitzar qualsevol plantejament pro independència. A la pràctica això es convertia en un exercici de veto d'una part del debat polític. Més recentment, arran del creixement del moviment independentista a Catalunya, s'ha suscitat la comparació: per què aquest creixement a Catalunya i no a Euskadi? En els últims vuit anys el nombre de persones favorables a la independència a Catalunya ha passat de superar amb prou feines el 10% a tocar el 50%. En aquest mateix període, a Euskadi el desig independentista ha estat molt més estable, del 32% al 25%. Alguns autors apunten que l'existència prèvia de la violència pot explicar aquesta diferència.

“ Malgrat els esforços per avançar en la reconciliació, les conseqüències derivades de la violència (polarització, segrest del debat, restriccions a la participació política) continuen parcialment presents ”

Afortunadament el segle XXI va comportar una sèrie de canvis polítics i socials que van desembocar en l'anunci per part d'ETA de “la cessació definitiva de l'activitat armada”, el 20 d'octubre de 2011. No és objecte d'aquest article examinar les claus que van portar a aquesta decisió, sinó centrar-se més aviat en les conseqüències. Tanmateix, assenyalo telegràficament algunes d'aquestes claus: el model nord-irlandès de final de la violència, que s'havia revelat com a reeixit, el descrèdit del terrorisme polític a partir de la irrupció del terrorisme nihilista islamista, la pèrdua del temor de la societat a posicionar-se en contra de la violència, tant des de de la societat civil organitzada (Lokarri, Gesto por la Paz) com des de tot tipus d'expressions artístiques, i finalment, la presa de consciència per part de l'esquerra abertzale que la violència terrorista no col·laborava en la consecució de l'objectiu de la independència d'Euskadi, sinó que l'entorpia.

Fins ara a Euskadi s'han dut a terme iniciatives que podrien enquadrar-se en els principis de la justícia transicional: veritat, justícia i garanties de no repetició². Però malgrat els esforços per avançar en la reconciliació, les conseqüències derivades de la violència (polarització, segrest del debat, restriccions a la participació política) continuen sent parcialment presents.

Superar la polarització social requerirà temps. Tal com assenyala Luciano Sandrin, “les emocions (d'odi, ràbia i ressentiment) tendeixen a fer-se cròniques i mantenir-se vives fins i tot després del final de les hostilitats, arribant a formar part d'una memòria compartida”³, però requereixen també de polítiques públiques decidides i fermes. Fins ara les iniciatives restauratives oficials s'han centrat en les víctimes, directes o

indirectes de la violència, però és tota la societat la que ha de cicatritzar. Hi ha temes, com el tractament de la població reclusa, sobre els quals la divisió és profunda⁴. A més hi ha qüestions que requereixen un tractament més inclusiu, com ara: el reconeixement de totes les víctimes⁵, i l'asimetria en el seu tracte⁶, l'elaboració d'una memòria incloent, el reconeixement del patiment causat, des de tots els actors que el van causar. Sense abordar aquestes qüestions, el camí serà molt més llarg i tortuós.

“ Falta voluntat política i valentia per afrontar la justícia transicional; fins que no es faci, les conseqüències de la violència política no se superaran ”

Respecte de la plena participació política, l'Euskobaròmetre reflecteix que el temor a la participació o la preocupació respecte de la violència es mantenen però amb menor repercussió. Tanmateix, en aquest punt també queden reptes pendents: la llei de partits polítics continua vigent i, per tant, també es mantenen els temors plantejats pel Relator Especial de l'ONU.

Pel què fa als debats “congelats” pel terrorisme, iniciatives de base com Gure Esku Dago plantegen la legitimitat de la ciutadania per decidir el seu futur i exercir el seu dret a decidir. No sorprèn que la majoria de la classe política basca no estigui oferint suport ni impulsant aquests plantejaments. L'actual classe política s'ha socialitzat políticament en l'entorn de violència i per trencar els tabús és possible que calgui un relleu generacional que permeti abordar debats fins ara avortats.

Per concloure, hi ha un problema de partida: Espanya és dels últims estats on, citant Teresa Whitfield, es va fer una transició sense justícia transicional, es va optar per la desmemòria. Aquest exercici d'amagar la pols sota la catifa té implicacions; ens falta una cultura de la memòria, molt útil per abordar aquest tipus de processos.

Respecte del final de la violència política a Euskadi, cal tenir en compte que es va produir fa menys de cinc anys; la superació d'aquest escenari pot durar generacions i requereix que s'abordin les qüestions relatives a la justícia transicional. En les últimes dècades s'ha produït una proliferació en les anàlisis i desenvolupaments d'aquest tipus de justícia -precisament Euskadi compta amb experts en la seva posada en pràctica-. Existeixen eines que es poden aplicar, algunes experiències i persones amb capacitat per implementar-les. Falta només la voluntat política i la valentia per afrontar la justícia transicional. Fins que no es faci, les conseqüències de la violència política seguiran presents i no seran completament superades.

1. Relator Especial sobre la promoció i la protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals en la lluita contra el terrorisme del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides.

2. L'informe "Víctimas del terrorismo residentes en la CAPV. Desazón y esperanza en víctimas indirectas de asesinatos" (2014); els Memoria Lab impulsats conjuntament per Bakeola-Museo de la Paz-Gernika Gogoratuz o l'associació Euskal Memoria Fundazioa, per citar només alguns exemples.

3. Sandrin, L. (2014) "Perdón i reconciliación", PPC, Salamanca.

4. Respecte de la reinserció dels presos d'ETA, el 50% de la població està a favor en tots els casos, el 21% creu que només s'ha de considerar per als que no van cometre delictes de sang i el 19% advoca pel compliment íntegre de les penes. Euskobaròmetre

5. Els informes de la Direcció d'Atenció a Víctimes del Terrorisme del País Basc de "Víctimas de vulneraciones de derechos humanos y sufrimientos injustos producidos en un contexto de violencia de motivación política " van en aquest sentit.

6. Fins ara l'Estat espanyol només ha reconegut un únic cas de víctima de terrorisme per una actuació dels cossos de seguretat. És a dir, l'autoria de l'atemptat (si és ETA o no) està resultant determinant per aconseguir el reconeixement, i la reparació, de les víctimes de terrorisme.

Fotografia : EAJ-PNV Andoain

© Generalitat de Catalunya

SOBRE L'ICIP

Notícies d'actualitat, activitats i publicacions

ICIP

Institut Català Internacional per la Pau

Joan Botam, Premi ICIP Constructors de Pau 2015

La Junta de Govern de l'Institut Català Internacional per la Pau, reunida el passat 29 de setembre a Barcelona, va decidir atorgar el Premi ICIP Constructors de Pau 2015 al sacerdot i caputxí català Joan Botam i Casals, impulsor de nombroses iniciatives vinculades a la pau i a l'ecumenisme. Botam és un dels principals introductors del pacifisme a Catalunya i un clar defensor de la religió com a font de pau i de diàleg.

Joan Botam (Les Borges Blanques, 1926) és doctor en teologia i fundador de l'Institut Víctor Seix de Polemologia i del Centre Ecumènic de Catalunya, del qual n'és actualment president. La seva trajectòria vinculada al moviment pacifista s'inicia l'any 1955, quan assumeix el càrrec de consiliari religiós del moviment confessional Pax Christi. L'any 1963 és elegit provincial dels caputxins de Sarrià i, des d'aquesta posició, Botam juga un paper clau en els fets de la 'Caputxinada', la tancada d'estudiants, intel·lectuals i artistes al Convent dels Caputxins, l'any 1966. La seva intervenció com a provincial va ser determinant per a impedir la detenció dels manifestants. Més recentment, Joan Botam ha representat Barcelona a la Cimera del Mil·lenni de líders religiosos i espirituals de les Nacions Unides (2000) i ha estat guardonat amb la Creu de Sant Jordi (2010), per la seva contribució al diàleg interreligiós, la promoció de la pau, la convivència i l'entesa entre cultures.

Entrevista a Joan Botam publicada al número 24 de la revista Per la Pau.

Noves publicacions

- *Ondas en el agua. Un análisis de la experiencia Glencree*, de Carlos Martin Beristain, Galo Bilbao i Julián Ibáñez de Opacua, publicat per l'ICIP i Líniazero dins la col·lecció 'Eines de pau, seguretat i justícia'. Disponible en pdf i ePub.
- *L'autogovern de l'Índia*, de M.K. Gandhi, publicat en català per l'ICIP i Angle Editorial dins la col·lecció 'Clàssics de la pau i la noviolència'.
- *Accountability, a new framework to assess the impact of truth commissions*, ICIP Working Paper de Carlos Fernández Torné.

Seminari 'Del passat al futur: Memòria i processos de transició'

L'ICIP i el Memorial Democràtic organitzen el col·loqui internacional "Del passat al futur: Memòria i processos de transició", amb l'objectiu d'oferir una aproximació rigorosa de diversos processos transicionals que han tingut lloc a bona part del món des de la fi de la Segona Guerra Mundial fins a l'actualitat.

El seminari comptarà amb una vintena de ponents i tindrà lloc els dies 30 de novembre, 1 i 2 de desembre al Palau Centelles de Barcelona.

Les exposicions de l'ICIP, arreu del territori

Tres exposicions produïdes per l'ICIP es poden visitar aquesta tardor a diferents municipis catalans.

L'exposició *Living on the edge. Conflictes i reconciliació en ciutats dividides d'Europa*, creada per Marco Ansaloni i Angelo Attanasio, es podrà visitar de l'1 al 18 de desembre al Centre Cívic Can Baruta de Santa Coloma de Cervelló. La mostra fotogràfica, que s'ha pogut veure aquesta tardor a Granollers i a Tarragona, ens explica les ferides obertes en quatre ciutats dividides d'Europa: Nicòsia (Xipre), Belfast (Irlanda del Nord), Mitrovica (Kosovo) i Mostar (Bòsnia i Hercegovina).

L'exposició *Paraules descalces. Dones fent Pau*, creada pel fotògraf Dani Lagartofernández, estarà instal·lada del 24 de novembre al 16 de desembre davant la Biblioteca Carles

Rahola de Girona, i del 17 de desembre al 6 de gener de 2015 a la Plaça Josep Pla de Figueres. Aquesta exposició plasma el compromís per la pau i els drets humans de tretze dones israelianes i palestines.

Per últim, l'exposició *#efecteGEZI. El poder transformador de l'art*, creada per Oriana Eliçabe, es podrà visitar del 3 al 22 de desembre a l'Avinguda Blondel de Lleida, al costat de l'Institut d'Estudis Ilerdencs. La mostra evoca l'esperit de les protestes no violentes que van tenir lloc durant la primavera del 2013 a Istanbul.

© Generalitat de Catalunya